

צד. א. האם היה מועיל ביטול לאשרות שנמצאו בשעת כניסת ישראל לארץ?

ב. חפץ של ישראל הנעבד על ידי נכרי על דעת בעליו – האם הוא נאסר והאם מועיל לו ביטול?

ג. האם מותר לשבת על בימוסיות שמעמידים בדרכים לצורך העמדת אלילים עליהן?

א. אשרות הנמצאות בשעת כניסת ישראל לארץ – אין מועיל להן ביטול, הואיל והארץ וכל המחובר לה שייכת לישראל בירושה מאברהם, הרי האשרות הן ע"ז של ישראל שאין להן בטלה לעולם, לכך הצריכם הכתוב גידוע ושריפה. [ומה שהיתה יכולת לאסרן לגויים שעבדום – מפני שבזמן חטא העגל גילו ישראל שנוה להם בעבודתן, והרי אין ידוע אלו אשרות נעבדו באותה שעה ואלו נעבדו רק לאחר שחזרו ישראל בתשובה].

ב. חפץ של ישראל שעבדו אחר; אם בעליו גילה דעתו שנוה לו בכך, כגון זקף לבינה להשתחוות עליה ולא השתחוה ובא עובד כוכבים והשתחוה – אסורה עולמית ואין לה ביטול, שהרי היא של ישראל. ואם לא גילה דעתו – מותרת, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

אין מועיל גילוי דעת אלא כלפי אותה לבינה שהישראל זקף (תוס', דלא כרבנו שמואל). ואם היה גילוי דעת גם על שאר דברים – נאסרו, כדרך שהיה בזמן חטא העגל שאיוו להם אלהות הרבה.

ג. בימוסיות רגילות שעכו"ם מעמידים עליהן אליליהם – אסורות. [ואם הן פגומות – מחלוקת אמוראים, כנ"ל].

אולם אותן שמעמידים לצורך המלכים העוברים, ואין עליהן ע"ז בקביעות, הואיל והמלכים רגילים להניח דרך זו וללכת בדרך אחרת ואינם חוששים להן, הלכך גם הכמרים שהעמידן מבטלים אותן (תוס') ומותרות.

בימוסיות שעבדו להן ישראל בשעת הגזרה, אעפ"י שהגזרה בטלה – אותן בימוסיות לא בטלו. ואף אם ננקוט שע"ז שעבדוה מאונס לא נאסרה, יש להניח שהיה איזה מומר שהשתחוה לה ברצון (גמרא נד.). ולבימוסיות אלו אין מועיל ביטול, כדין ע"ז של ישראל (ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"א לו, ג).

דף נד

צה. א. העובד לדבר של חברו שלא מדעתו, האם בכחו לאסרו?

ב. מי שאנסוהו עובדי כוכבים להשתחוות לבהמתו, האם נאסרה זו לגבוה?

ג. חפר בורות בקרקע-עולם לעבודת כוכבים, האם הקרקע נאסרה?

ד. חליפי עבודת כוכבים וחליפי חליפיהן, האם הם מותרים? מה הדין בבעלי חיים? מה הדין בשאר איסורי הנאה?

ה. בעלי חיים שנשתמשו בהם לצורך עבודת כוכבים, האם נאסרו לגבוה?

א. מי שעבד לדבר של חברו שלא לרצונו; אם לא עשה מעשה בגוף הדבר, כגון המשתחוה לבהמת חברו – לא אסרה אפילו לגבוה (לפרש"י).

בירושלמי (לעיל ג, ה וכלאים ז, ג) נקטו שאוסר אף לגבוה [ובזה ישבו שם את הברייתות הסותרות, דלא כתלמוד דידן]. וכן מפורש בתוספתא (תמורה ד). וכן נקט הרמב"ם (איסורי המזבח ד, ו וכו"מ). ואילו הראב"ד השיגו על פי סוגיתנו.

לדברי כולם, העובד חייב מיתה כשאר עובד עכו"ם.

עשה מעשה בגוף הדבר, כגון שעבדה וניסך לה יין בין קרניה (רב אדא בר אהבה) או שנשמש בכלים לא לו לעבודת כוכבים [כדרך שעשה אחז בכלי המקדש] – נאסר.

א. לפרש"י, נאסרו אף להדיוט [עכ"פ בכלים המטלטלין. ואפשר דבע"ח שאני]. והתוס' (לעיל נב: וחולין מא.) נקטו שבמעשה זוטא שלא נשתנה החפץ – לא נאסר אלא לגבוה. אבל בכגון ששחט בה סימן אחד [או אף פחות מזה. תוס'; רש"י חולין מ.] – אסורה אף להדיוט (ע' חולין מ–מא ברש"י ובתוס'). ויש סוברים אפילו במעשה גמור לא נאסר אלא לגבוה (עמאירי וריטב"א כן שהביאו דעה זו ודחה).

ב. יש סוברים שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא במעשה ששינה את גוף הדבר, וכגון שחקק מקום בין קרניה וניסך שם יין, אבל מעשה שאין רישומו ניכר בגוף הדבר – לא (עריטב"א בשם רמב"ן). ויש חולקים, עכ"פ לענין איסור לגבוה (תוס' ועוד). ואפשר אף להדיוט (כמש"כ רש"י לענין כלי אחז, וכו"ל).

ג. מדברי התוס' (נב:): נראה שדין זה שאדם אוסר דבר של חברו ע"י מעשה – מדרבנן הוא (וכ"מ מרש"י (רע"ב ולעיל נב: ד"ה שהקדשנו), עכ"פ לענין איסור להדיוט). ואולם כמה ראשונים נוקטים שהוא דין תורה (תורי"ד; ר"ן בשם רמב"ן. וע' גם בריטב"א להלן נט: בשם הרא"ה. ונראה שעד שבא חוקיהו גמרא גמירי להו)).

במקום אחר מובאת דעה החולקת וסוברת אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפילו ע"י מעשה [אם אינו שותף בדבר], עכ"פ במעשה זוטא או אף במעשה גדול (ע' להלן נט: חולין מא ובראשונים. ועע"ש חילוקי דינים).

(אם הגביה הבהמה ואחר כך שחטה, מפרש"י (בחולין שם) נראה לכאורה שאוסר לדברי הכל, שקנאה בהגבתו לענין זה. והתוס' חולקים וסוברים שאין הגנב והגזול קונים אלא לענין חיוב אונסין וכד'. והר"ן כתב (בחדושי שם) שודאי גם דעת רש"י כן (ע"ע בית ישי פב הערה ו; אחיעזר ח"ד פב, ג; פרי יצחק ח"א נח).

ב. אנסוהו להשתחוות לבהמתו לעבודת כוכבים; לדברי רמי בר חמא, נאסרה הבהמה לגבוה מדין 'נעבד'. ורבי אמר רק כשעבד בפרהסיא. ולדעת רבי זירא, כל שעבדה באונס לא נאסרה לגבוה.

א. פרשו התוס' ושאר ראשונים, שהחילוק שחילק רבא בין צנעה לפרהסיא, אמור רק לפי הדעה הנוקטת שבצנעא אין אומרים לו ליהרג ולא לעבור, אבל לפי מה שאנו נוקטים שגם בצנעא יהרג – נאסרה בכל אופן. ואין כן דעת הסמ"ג.
ב. הלכה כרבא, שנאסרה (ע' רמב"ם איסו"מ ד, ו; חו"א סח, ב).

ג. אף על פי שהמשתחוה לקרקע עולם לא אסרה, חפר בה בורות שיחין ומערות (לעבודת כוכבים. ראשונים) – אסרה (רב דימי בשם רבי יוחנן).

א. יש אומרים שלא נאסרה אלא מדרבנן (עפ"י לבוש. וע' בשו"ת באר יצחק יו"ד כט). ומדברי הריטב"א משמע שהלכה למשה מסיני היא (וע"ע שו"ת חתם סופר יו"ד שלה).

ב. אם הקרקע אינה שלו, יש אומרים שנאסר הואיל ועשה בה מעשה (כדברי האומרים שבמעשה אוסר אדם דבר שאינו שלו, כנ"ל), מלבד אם היתה שייכת לרבים (ריטב"א, לדעת הראב"ד). ויש אומרים אפילו קרקע של הרבים נאסרת בכך (שם לדעת רמב"ן).

ג. נחלקו הראשונים האם נאסרה הקרקע קודם השתחוויה וכד', אם לאו).

ד. חליפי עבודת כוכבים – אסורים. בכלל זה בעלי חיים שהחליפן בע"ז – אסורים אף להדיוט. נחלקו תנאים האם כן הדין גם בחליפי חליפין (והיית חרם כמהו – כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו) אם לאו (והיית חרם... כי חרם הוא – ולא חליפי חליפין).

שאר איסורי הנאה, אם קידש אשה בחליפיהם, כגון מכרם וקידש בדמיהם – מקודשת.

נסתפקו בגמרא (נדרים מז) אודות חליפי איסורי הנאה, האם אסורים מדרבנן על המחליף עצמו, אם לאו. ונקט רש"י (כאן ובחולין ד:) לאסור (וכ"ה בתור"י הזקן קדושין נו: ולדבריו אף לקדש אסור לכתחילה. ואילו לרש"י מותר. וע"ע משל"מ אישות ה). והר"ן (בנדרים ובחולין שם) נקט להתיר. (והתוס' להלן סב. וחולין ד: נקטו לאסור לכתחילה בשאר הנאות).

ולדעת האוסרים, י"א שהוא הדין לחליפי חליפין [ובקדושין בלבד מקודשת, שאינם נראים כחליפין, או משום מצות פריה ורביה]. ויש אומרים שחליפי חליפין מותרים אף מדרבנן אפילו למחליף עצמו (עתוס' ורא"ש קדושין נו.).

יוצא מן הכלל הוא איסור שביעית שתופס דמיו באיסור, ולעולם הפירות הראשונים נשארים באיסורם וכן הדבר האחרון שהוחלף נתפס, ואולם החליפין שבאמצע שכבר הוחלפו באחרים – הותרו. דין חליפין ודמים בסתם יינם – ע' להלן סב.

ה. מבואר בגמרא (בקושיית רב אדא בר אהבה) שבעלי חיים אינם נעשים 'תשמישין' להאסר לגבוה. הלכך המנסך יין על קרני הבהמה לעבודת כוכבים – מותרת לקרבן, ודלא כדברי חזקיה.

דף נה

צו. א. מהו החסבר שנתן רבי עקיבא לעובדה שאנשים הלכו לעכו"ם פיסחים וחזרו שלמים?

ב. מה החסבר שנתן רב יהודה אודות עבודת כוכבים שהיתה מתגלית לעובדיה בחלום ואומרת להם לשחוט לה אדם, ועשו כן וירד גשם?

א. לפי שהיסורין הבאים על האדם מושבעים לצאת בזמן מסוים, ע"י פלוני וע"י סם פלוני וכו', הרי כשמגיע זמנם לצאת והלך זה לעבודת כוכבים, אין הם מפרים שבועתם אלא נאמנים לה – וכי מפני ששוטה זה עושה שלא כהוגן אנו נאבד שבועתנו?!

ומה שמזמנים משמים שיהא בלבו לילך באותה שעה לשם – הואיל ובה לטמא, פותחין לו (מהרש"א עפ"י המשך הגמרא).

ב. מפני שהבא לטמא פותחים לו (אם ללצים – הוא יליץ), לכך מחליקין הקב"ה לעוברי רצונו בדברים ומניחים לטעות (אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים – מלמד שהחליקים בדברים כדי לטרוח מן העולם).

כלומר חקק השי"ת חוקים בעולם, בעטיים פעולות מסוימות הן בעלות השפעה, ואינו מונע ונועל את הפתח ביד הבא לטמא (עפ"י מהר"ל).